

Institutionen för handelsrätt
HAR333 Handel och marknad
Kandidatuppsats

HT 2005

Med 90 år på nacken

– en studie av internationella avtalsrättsliga
alternativ till den svenska avtalslagen

Handledare: Lea Hatzidaki-Dahlström

Författare: Karin Forsberg

Sammanfattning

Denna uppsats syftar till att redogöra för och analysera internationella alternativ till den svenska avtalslagen. I år (2005) var det 90 år sedan den svenska avtalslagen tillkom. Avtalslagen har under årens lopp kompletterats med rättspraxis och doktrin och har därmed utvecklats i takt med samhällsutvecklingen. 1989 ratificerade Sverige United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, härafter kallad CISG, med undantag för del II som utgör den avtalsrättsliga delen. Sedan Sverige ratificerade CISG kan den avtalsrättsliga delen i konventionen i vissa fall tillämpas vid internationella avtalsrättsliga tvister trots Sveriges reservation. Internationell handel har aldrig varit så viktig för svensk handel som den är idag och det är främst små och medelstora företag som drabbas då det kostar tid och pengar att reda ut vilka avtalsrättsliga regler det är som skall gälla. Krav har ställts från näringslivet genom Internationella handelskammaren att Sverige skall ratificera del II i CISG. Avtalsrätten är ett högaktuellt ämne och inom EU pågår diskussionen för fullt huruvida avtalsrätten inom Europa skall harmoniseras för att öka effektiviteten på den inre marknaden. Dessutom har det under de senaste 20 åren arbetats fram två avtalsrättsliga regelverk i form av Principles of European Contract Law och Unidroit Principles. Förutom dessa regelverk arbetar the Study Group on a European Civil Code på att skriva ett lagtextförslag till en europeisk civillag. En aspekt som också behandlas i uppsatsen är den praktiska tillämpningen av standardavtal.

I uppsatsen kommer jag fram till att jag sluter mig till åsikten som flertalet författare på avtalsrättens område har, nämligen att det är dags att revidera de svenska avtalsrättsliga principerna enligt internationella alternativ.

Nyckelord: Internationell avtalsrätt, Avtalslagen, CISG, Principles of European Contract Law, Unidroit Principles

Abstract

The purpose of this paper is to describe and analyse international alternatives to the Swedish Contract Act. This year (2005) it has been 90 years since the origin of the Swedish Contract Act. The Contract Act has during the years been completed with case law and doctrine and has therefore developed among the development of society. In 1989 Sweden ratified the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, after this called CISG, with an exception from part II that regulates the formation of contracts. Since Sweden ratified CISG the part that regulates formation of contracts may in some cases be applicable on cross-border contract disputes in spite of the Swedish reservation. Cross-border trade has never been more important for Swedish trade and there are mainly small and middle-size companies that are affected because of the time and money spent to find out which countries contract law that is applicable on the dispute. The trade and industry claims through the International Chamber of Commerce that Sweden should ratify CISG part II. Contract law is of great immediate interest even within the EU, where there is a discussion whether the European contract law should be coherent to promote the efficiency of the internal market. During the last 20 years two contract law rules and regulations have been drawn up; Principles of European Contract Law and Unidroit Principles. Despite these rules and regulations, the Study Group on a European Civil Code is preparing a proposal for a European Civil Code. An aspect that is also dealt with in this paper is the practical use of standard contracts.

The result of this paper is that I agree with many others writers that write about contract law, that the principles in the Swedish Contract Act should be modified according to international alternatives.

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	7
1.2 METOD OCH MATERIAL	8
1.4 AVGRÄNSNINGAR	8
1.5 DISPOSITION	9
2 AVTALSLAGEN OCH CISG DEL II	10
2.1 BAKGRUND OCH UPPDELNING AV AVTL	10
2.2 BAKGRUND OCH UPPDELNING AV CISG	11
2.3 SVERIGES ANSLUTNING TILL CISG	12
2.4 SKILLNAD MELLAN 1 KAP. AVTL OCH CISG DEL II	13
2.4.1 EN KOMPROMISS	14
2.4.2 GENOMGÅNG OCH JÄMFÖRELSE AV CISG DEL II OCH 1 KAP. AVTL	14
2.5 DEN NORDISKA RESERVATIONEN	17
2.5.1 SVERIGES RESERVATION	18
2.5.2 PROBLEM I SAMBAND MED RESERVATIONEN	19
2.5.3 NÄRINGSLIVETS PÅTRYCKNINGAR I NORDEN	20
3 ALTERNATIVA MODELLER FÖR AVTALSRÄTT	22
3.1 PRINCIPLES OF EUROPEAN CONTRACT LAW	22
3.2 UNIDROIT PRINCIPLES	24
3.3 VISSA JÄMFÖRELSE	25
3.4 DEBATTEN INOM EU	27
3.4.1 KOMMISSIONENS INITIATIV	27
3.4.2 DEN SENASTE UPPFÖLJNINGEN	33
3.5 THE STUDY GROUP ON A EUROPEAN CIVIL CODE	34
3.6 STANDARDAVTAL	35

4 SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	38
4.1 AVTALSLAGENS FORTLEVNAD	38
4.2 VIKTEN AV INTERNATIONELLT GÅNGBARA ALTERNATIV	39
4.2.1 PECL OCH UNIDROIT PRINCIPLES SOM UTFYLLNAD AV CISG	40
4.2.2 GLOBALISERINGSARGUMENTET	41
5 AVSLUTANDE KOMMENTARER	42
REFERENSER	44

Förkortningar

AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, Avtalslagen
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Tyskland)
BNP	Bruttonationalprodukt
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Wien 1980
EG	Europeiska gemenskapen
EU	Europeiska unionen
FN	Förenta nationerna
ICC	International Chamber of Commerce, Internationella handelskammaren
KOM	Kommissionens meddelande
O.J.E.C.	Official Journal of the European Communities
PECL	Principles of European Contract Law
SFS	Svensk författningssamling
SGECC	The Study Group on a European Civil Code
SvJT	Svensk Juristtidning
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
UCC	Uniform Commercial Code (USA)
ULF	Convention relating to a Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods, Haag 1964
ULIS	Convention Relating to a Uniform Law on the International Sale of Goods, Haag 1964
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
UNIDROIT	Institut international pour l'unification du droit privé
UNIDROIT Principles	Principles of International Commercial Contracts, published by UNIDROIT 2004

1 Inledning

De senaste 30 åren har världshandeln mer än fördubblats. Under 2004 var världshandeln andel av världs-BNP 27,2 %.¹ För Sveriges del utgjorde under 2004 exporten 42 %² och importen 38 %³ av Sveriges BNP. Klara och tydliga juridiska regler är av största vikt för att handeln skall ske så smidigt som möjligt. Idag är det den svenska avtalslagen från 1915 som reglerar avtalsrättsliga frågor då parterna har sina affärsställen i Norden. Sedan Sverige ratificerade den internationella köplagen CISG 1989 kan den avtalsrättsliga delen i konventionen, del II, i vissa fall tillämpas vid avtalsrättsliga tvister trots att Sverige reserverat sig mot denna del. Det är framförallt små och medelstora företag som drabbas då det kostar tid och pengar att reda ut vilka avtalsrättsliga regler det är som skall gälla. Debatten i Europa angående en mer samordnad europeisk avtalsrätt har under de senaste åren blivit alltmer påtaglig. EU-kommissionen har sedan 2001 gett ut fyra meddelanden rörande ämnet och de internationella avtalsrättsliga alternativen blir allt fler. Avtalslagen fyller i år 90 år och flera framstående forskare i Sverige ifrågasätter dess fortlevnad och föreslår i stället ett mer internationellt alternativ.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att utifrån den internationella avtalsrättsliga utvecklingen och med debatten inom EU i fokus redogöra för och analysera alternativ till den svenska avtalslagen från 1915. Frågeställningen blir därmed att mot bakgrund av vad olika framstående forskare på avtalsrättens område och med det empiriska underlag som presenteras i uppsatsen söka svara på huruvida avtalslagen bör revideras.

¹ H. Norström, Globalisering och utrikeshandel, 2005, s. 37

² Ibid, s. 38

³ Ibid, s. 46

1.2 Metod och material

De deskriptiva delarna i denna uppsats, kap. 2 och 3, är skrivna utifrån en rättsdogmatisk metod i det avseende att jag undersökt och analyserat gällande rätt. Utifrån meddelanden från EU-kommissionen och Europaparlamentet, svensk lagtext, förarbeten, internationella avtalsrättsliga regelverk, i form av European Principles of Contract law och Unidroit Principles, samt åsikter i doktrinen har jag som ambition att besvara uppsatsens frågeställning. I kap. 2 och 3 har jag fastställt vilka rättsregler som finns, dessa kapitel är utarbetade från de lege lata. Diskussionen i kap. 4 och slutsatserna i kap. 5 bygger på de lege ferenda där jag analyserar hur rättsreglerna bör skapas av lagstiftaren.⁴

Det material jag har valt att använda mig av är främst taget ur primärkällor. Materialet utgörs som tidigare nämnts av rättskällor som i huvudsak består av meddelanden från EU-kommissionen, regelverk, lagtext, förarbeten och doktrin. Vissa citat är av naturliga skäl tagna ur sekundära källor, se exempelvis Advokatsamfundets uttalande i proposition 1986/87:128 i kap. 2.5.1 ”Sveriges reservation”. Den doktrin och de vetenskapliga artiklar jag har valt att använda i uppsatsen är aktuella och skrivna av framstående författare på det avtalsrättsliga område, därför menar jag att de är att anses som tillförlitliga.

1.4 Avgränsningar

Avtalsrätt innefattar ett stort område och därför har jag valt att begränsa analysen av de avtalsrättsliga alternativ som presenteras i uppsatsen till de delar som behandlar slutande av avtal. Jag kommer inte närmare att gå in på detaljer rörande e-handel då jag anser att det området är en uppsats för sig.

De alternativ till avtalslagen som presenteras i denna uppsats är CISG, PECL, Unidroit Principles och arbetet som just nu genomförs av SGECC samt standardavtal som idag används i stor utsträckning i praktiken. Genom att jag har gjort detta urval har jag också begränsat uppsatsens diskussion kring avtalslagens internationella avtalsrättsliga alternativ. Jag är väl medveten om att ovanstående alternativ utgör ett urplock av de avtalsrättsliga regelverk som existerar inom internationell handel. Orsaken till urvalet är att ovanstående alternativ är de som mest frekvent diskuteras i

⁴ B. Lehrberg, Praktisk juridisk metod, 2004, s. 38

rättsvetenskapliga artiklar och litteratur. Det var också dessa alternativ som i huvudsak ansågs utgöra alternativ till den svenska avtalslagen under seminarium ”Avtalslagen 90 år” i Lund 25 november 2005.

I kap. 3.4 ”Debatten inom EU” har jag valt att begränsa uppsatsen till meddelanden som utkommit från 2001 och framåt. Anledningen till detta val är att jag endast har för avsikt att behandla den aktuella debatten i frågan om en mer samordnad europeisk avtalsrätt.

1.5 Disposition

Uppsatsens första två kapitel, kap. 2 och 3, syftar till att ge en översiktlig bild av de internationella alternativen på avtalsrättens område. I kap. 2 redogörs för AvtL och CISG. I detta kapitel ges en komparativ analys mellan de båda regelverken i avseende på AvtL kap. 1 och CISG del II som båda behandlar avtalsslut. Det redogörs också för de nordiska ländernas reservationer till CISG samt de problem som eventuellt kan uppstå i samband med dessa reservationer. Kap. 3 behandlar regelverken Principles of European Contract Law och Unidroit Principles. Det redogörs också för den debatt som pågått inom EU sedan 2001. Kapitlet avslutas med en inblick i det arbete som Study Group on a European Civil Code genomför och den praktiska tillämpningen av standardavtal i internationell handel. I kap. 4 diskuteras avtalslagens fortsatta överlevnad utifrån framstående forskares synpunkter på det avtalsrättsliga området. Vikten av internationellt gångbara alternativ inom avtalsrätten är en av punkterna i diskussionen. Slutligen ger jag i kap. 5 mina egna slutsatser om huruvida avtalslagen bör revideras enligt de avtalsrättsliga alternativ som behandlats i uppsatsen.

2 Avtalslagen och CISG del II

I detta kapitel redogörs för bakgrunden och uppbyggnad till dels den svenska avtalslagen och dels till CISG. Därefter ges en komparativ analys där skillnader mellan dessa två belyses. Kapitlet avslutas med en förklaring till den nordiska reservationen.

2.1 Bakgrund och uppdelning av AvtL

Att föra in regler av allmän och abstrakt karaktär har lagstiftarna sedan gammalt varit mycket återhållsam med i svensk rätt. Det var genom AvtL (1915:218) som uttryckliga bestämmelser gavs om avtalsslut, fullmakt och om grunder till rättshandlingars ogiltighet. AvtL vilar på nordiskt samarbete och har sin motsvarighet i övriga nordiska länder. Lagen bygger på äldre samhällsförhållanden men fungerar fortfarande med en uppnådd ålder av 90 år.⁵

Vid AvtL tillkomst var löftesprincipen ingen nyhet i nordisk rätt, den praktiserades tidigare i doktrin och rättspraxis. Ett av huvudsyftena med AvtL då den tillkom 1915 var att fastslå och reglera löftesprincipen.⁶ AvtL består av fyra kapitel. Första kapitlet behandlar vissa allmänna grundregler om hur avtal skall slutas och det är främst detta kapitel som är av intresse för denna uppsats. Det andra kapitlet behandlar fullmakt. Rättshandlingars ogiltighet regleras i det tredje kapitlet och det fjärde kapitlet innehåller vissa allmänna bestämmelser.

Reglerna i 1 kap. AvtL är skrivna utifrån löftesprincipen, vilket innebär att anbud och accept är två var för sig bindande viljeförklaringar. De nordiska avtalslagarna liksom den tyska BGB bygger på löftesprincipen medan engelsk-amerikanska och den franska avtalsrätten bygger på kontraktsprincipen. Denna princip bygger på att en part inte ensidigt kan binda sig rättsligt. Det innebär att anbud i princip inte är bindande

⁵ Å. Malmström, A. Agell, Civilrätt, 2005, s. 90

⁶ A. Adlercreutz, Avtalsrätt I, 2002, s. 51

för avsändaren och kan därmed återkallas till dess att det accepteras. Enligt kontraktsprincipen binder sig anbudsgivare och anbudstagare samtidigt. Detta är således inte fallet enligt löftesprincipen som bygger på handelslivets behov av att anbud skall kunna övervägas och undersökas av anbudstagaren utan att denne riskerar att anbudet återkallas.⁷

2.2 Bakgrund och uppdelning av CISG

Unidroit försökte under 1920-talet att unifiera den internationella rätten på köprättens område. Unifieringsarbetet avstannade under andra världskriget men återupptogs och ledde till de båda Haagkonventionerna ULIS och ULF. Då konventionerna inte blev någon större framgång bildades FN-organet UNCITRAL 1966 för att undersöka möjligheterna för att skapa enhetliga materiella regler som skulle gälla vid internationell handel. Det visade sig att flera stater kunde tänka sig att ansluta sig till Haagkonventionerna men de allra flesta förklarade att de inte var beredda till det. Bland de stater som inte var intresserade av en anslutning fanns USA, Kina, Chile, Österrike och Sovjetunionen. UNCITRAL utarbetade därmed en ny text med utgångspunkt i ULIS och ULF. Arbetet resulterade i två texter, en om regler för internationella köpavtal och en för ingående av avtal.⁸ I den avtalsrättsliga delen gjordes en kompromiss mellan engelsk-amerikansk, kontinental och nordisk rätt. Efter flera omarbetningar, utförda av UNCITRAL, antogs sedan en konvention i Wien 1980, United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, kallad CISG.⁹ Vid ikraftträdandet 1988 hade 10 stater anslutit sig. Idag (november 2005) är antalet konventionsstater 66¹⁰ och alla världsdelar finns representerade. CISG har ratificerats av alla länder inom EU förutom Malta, Portugal, Irland och Storbritannien. Sverige ratificerade konventionen 1989 och den införlivades i svensk rätt genom lag (1987:822) om internationella köp.¹¹ Fördragsslutande stater står för två tredjedelar av världshandeln och CISG har blivit en accepterad köplag i stora delar av både Europa och världen.¹²

⁷ A. Adlercreutz, L. Hatzidaki-Dahlström, Introduktion till komparativ och internationell avtalsrätt, 2003, s. 27

⁸ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 47ff

⁹ A. Adlercreutz, Avtalsrätt I, 2002, s. 323. Se också A. Adlercreutz, L. Hatzidaki-Dahlström, Introduktion till komparativ och internationell avtalsrätt, 2003, s. 27

¹⁰ http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html

¹¹ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 47ff

¹² J. Lookofsky, Understanding the CISG in Scandinavia, 2002, s. 1

CISG är uppdelad i fyra delar. Den första delen består av två kapitel som redogör för tillämpningsområde och allmänna bestämmelser. Den andra delen behandlar avtals ingående. Denna del har Danmark, Finland, Norge och Sverige gjort förbehåll för enligt art. 92, vilket innebär att reglerna i CISG om ingående av avtal inte antagits men väl konventionen i övrigt¹³. Den tredje delen består av fem kapitel som reglerar säljarens och köparens skyldigheter och påföljder vid avtalsbrott. Den fjärde delen innehåller slutbestämmelser om staters möjlighet till reservationer till konventionens olika delar. I denna del har Sverige valt att reservera sig i enlighet med art. 92 och art. 94. Art. 92 gör det möjligt för stater att göra reservationer rörande del II eller III. De enda stater som valt att utnyttja möjligheten i art. 92 är Danmark, Finland, Norge och Sverige. Dessa nordiska stater har därmed valt att stå utanför del II om avtals ingående.¹⁴ Art. 94, den så kallade nabolandsklausulen, är till för konventionsstater med nära överensstämmande rättsregler. Då rättsreglerna överensstämmer i frågor som konventionen reglerar kan de nationella reglerna tillämpas i stället för CISG. Danmark, Finland, Norge och Sverige gjorde alla reservationer enligt art. 94(1) då de tillträdde konventionen för femton år sedan¹⁵. Då Island tillträdde konventionen i juni 2002 gjorde även de en reservation i enlighet med art. 94(1)¹⁶. Detta innebär att CISG inte skall tillämpas på köpavtal då parterna har affärsställen i Danmark, Finland, Norge, Island eller Sverige.¹⁷ De nordiska ländernas reservation diskuteras mer utförligt i kapitel 2.5 ”Den nordiska reservationen”.

2.3 Sveriges anslutning till CISG

Sverige ratificerade CISG och införlivade konventionen i svensk rätt genom lag (1987:822) om internationella köp. Den avtalsrättsliga delen, art. 14-24, undantogs som tidigare nämnts i enlighet med art. 92. Genom inkorporation, dvs. att den autentiska konventionstexten blev gällande författningstext, införlivades CISG med svensk rätt. Konventionstexten fanns på sex språk och en svensk översättning har intagits i SFS jämte de engelska och franska originaltexterna. Tidigare har det varit vanligare att en konvention transformerats till svensk författningstext, vilket dock inte

¹³ A. Adlercreutz, Avtalsrätt I, 2002, s. 324

¹⁴ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 640

¹⁵ Sverige, Norge och Finland tillträdde konventionen 1989 och Danmark 1990

¹⁶ http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html

¹⁷ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 646

skedde i detta fall. I den internationella handeln kan det också vara till fördel att parterna alltid kan lita till den autentiska texten.¹⁸

Danmark, Finland, Norge och Sverige var alla överens om att inte ratificera del II. Detta trots att de ändå skulle bibehållit tillämpningen av de nordiska avtalslagarna vid handel mellan dessa nordiska länder i och med utnyttjandet av art. 94. Att ta tillbaka en reservation till en del i CISG är möjlig men inte att genomföra en reservation efter ratificering. Detta innebär att Sverige i framtiden kan välja att anta den avtalsrättsliga delen. I proposition 1986/87:128 påpekades att konventionens avtalsdel är påverkad av common law-ländernas¹⁹ avtalsrätt och skiljer sig från 1 kap. AvtL, särskilt i fråga om anbud och möjlighet att återkalla anbud. Med anledning av detta bör den avtalsrättsliga delen inte införlivas med svensk rätt eftersom det i så fall kan vara osäkert huruvida ett avtal kommit till stånd. Så länge flertalet common law-stater ej ratificerat konventionen bör inte Sverige tillträda avtalsdelen. Om exempelvis Storbritannien skulle ansluta sig kan Sverige alltid återta reservationen enligt art. 97(4).²⁰

2.4 Skillnad mellan 1 kap. AvtL och CISG del II

Den stora skillnaden mellan 1 kap. AvtL och CISG del II är möjligheten att återkalla anbud. Konventionen tar avstånd från löftesprincipen som den svenska AvtL bygger på. Enligt 3 § AvtL presumeras ett skriftligt anbud vara bindande under en legal acceptfrist. I art. 16 i CISG gäller i stället principen att anbud kan återkallas. Det finns dock tre modifieringar till denna princip. För det första kan anbudsgivaren inte återkalla anbudet då mottagaren har *avsänt* ett antagande svar (den s k mail-box rule). För det andra kan anbudet inte återkallas om en bestämd tid för svar har fastställts eller på annat sätt angetts att det inte kan återkallas. För det tredje kan anbudet inte heller återkallas om anbudstagaren rimligtvis kunnat räkna med att anbudet var bindande och handlat därefter.²¹

¹⁸ A. Adlercreutz, Avtalsrätt I, 2002, s. 328

¹⁹ I common law saknas lagstiftning kring centrala teman i avtalsrätten. I stället existerar rättsregler utifrån studium av rättspraxis och av litteratur som innehåller en mer systematiserad redovisning av prejudikaten.

²⁰ Proposition 1986/87:128 om internationella köp, s. 89

²¹ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 139f

2.4.1 En kompromiss

Ett viktigt lagtekniskt uttryck som används i AvtL är *komma till handa*, se t ex. 7 § AvtL. I den svenska översättningen av CISG används i stället uttrycket *komma fram till*.²² Enligt CISG får därmed anbud, det antagande svaret, avslag av anbud samt återkallelse av anbud och antagande svar rättsverkan då meddelandet kommer fram till adressaten.²³ I art. 24 preciseras vad som menas med *komma fram* (på engelska *reach*). Enligt artikeln anses detta ske då adressaten muntligen meddelas eller på annat sätt avlämnas till honom personligen. Detta skall ske på hans affärsställe eller postadress och om han inte har affärsställe eller postadress gäller i stället att meddelandet ska *komma fram* till hans hemvist. Därmed saknar det betydelse om adressaten *tagit del* av ett anbud eller svar. 7 § AvtL, om återkallelse, bygger på ett viljeteoretiskt synsätt som bygger på att någon verklig vilja att bli bunden inte kan föreligga innan mottagaren av ett meddelande *tager del av* det. Konventionen tillämpar ett mer praktiskt synsätt eftersom att bevisa vad som skett internt hos mottagaren oftast inte är praktiskt möjligt.²⁴

I AvtL, som bygger på löftesprincipen, är det en självklarhet att ett anbud är bindande om anbudsgivaren angett att det gäller under en viss tid. Enligt common law är detta faktum ej tillräckligt då common law tillämpar principen om s k *consideration* som förutsättning för att ett anbud är bindande. Det anses viktigt att undvika ”s.k. haltande bundenhet i ett tilltänkt ömsesidigt förpliktande avtal”²⁵. Inom common law motverkas i praktiken den spekulationsmöjlighet som den ene parten får på den andres bekostnad. I CISG blir anbud i princip endast oåterkalleligt om det sägs vara det. Konventionen innebär således en kompromiss mellan olika synsätt.²⁶

2.4.2 Genomgång och jämförelse av CISG del II och 1 kap. AvtL

Den avtalsrättsliga delen i CISG regleras i art. 14-24. Art. 14(1) definierar vad ett anbud är. Enligt konventionen föreligger ett anbud om det är riktat till en eller flera bestämda personer, dessutom skall det vara tillräckligt preciserat och ge uttryck för

²² A. Adlercreutz, Avtalsrätt I, 2002, s. 56

²³ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 140

²⁴ Ibid, s. 173f

²⁵ Ibid, s. 141

²⁶ Ibid, s. 140f

anbudsgivarens vilja att bli bunden vid accept. Anbudet skall därmed kunna ligga till grund för avtal vid ett antagande svar. I art. 14(1) andra punkten anges vad som krävs för att förslag skall anses som tillräckligt preciserat. Anbudet skall ange varuslag och ge en anvisning om hur mängd och pris skall fastställas.²⁷ I AvtL uttrycks ovanstående resonemang inte direkt men art. 14(1) stämmer ändå väl överens med svensk rätt.²⁸

Art. 15 reglerar anbuds bindande verkan och där möts löftes- och kontraktsprincipen. Art. 15(1) anger den tidigaste tidpunkt anbudsgivaren blir bunden vilket är då anbudet kommer fram till adressaten.²⁹ Eftersom anbudet först får verkan då det kommer fram spelar det ingen roll om det är oåterkalleligt. Om anbudet återkallas innan det kommit fram till adressaten får det ingen verkan. Ett meddelande som tar tillbaka anbudet får verkan om det kommer fram före eller samtidigt som anbudet, vilket regleras i art. 15(2). Konventionens regel skiljer sig här från 7 § AvtL om återkallelse. I 7 § AvtL kan återkallelse få verkan även efter det att anbudet eller accepten kommit fram till adressaten, detta ifall adressaten *tar del av* återkallelsen innan eller samtidigt som anbudet eller accepten. Ramberg och Herre menar att ”bestämmelsen i art. 15 är betydligt lämpligare än 7 § AvtL, eftersom det i praktiken är omöjligt att på ett trovärdigt sätt försöka fastställa vad som försiggår hos adressaten och i vilken ordning denne tar del av olika slags meddelanden”³⁰.

Art. 16 återspeglar liksom art. 15 kompromissen mellan kontrakts- och löftesprincipen. Huvudregeln i art. 16 är att ett anbud kan återkallas, vilket ger uttryck för kontraktsprincipen. Från denna huvudregel görs två viktiga undantag som anges i art. 16(2) och som påvisar kompromissen mellan kontrakts- och löftesprincipen.³¹ Det första undantaget innebär att anbud ej kan återkallas om det i anbudet anges en bestämd tid för svar eller på annat sätt anger att det inte kan återkallas. Det andra undantaget från huvudregeln innebär att anbud ej kan återkallas ”om anbudstagaren rimligen kunde räkna med att anbudet inte kunde återkallas och anbudstagaren har handlat i förlitan på anbudet”³².

²⁷ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 143

²⁸ A. Adlercreutz, Avtalsrätt I, 2002, s. 325

²⁹ Ibid, s. 325

³⁰ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 147

³¹ A. Adlercreutz, Avtalsrätt I, 2002, s. 326

³² J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 148ff

Enligt art. 17 upphör ett anbud att gälla då ett avslag kommer fram till anbudsgivaren, även om det inte kan återkallas.³³ Att ett anbud som avslås definitivt är förfallet gäller också i svensk rätt.³⁴

Art. 18-22 reglerar accepten. Art. 18 behandlar vad som krävs för en bindande accept, att indikation görs till ett samtycke till anbudet. Rättsverkan får accepten enligt art. 18(2) då en sådan indikation kommer fram till anbudsgivaren. Avsändaren av accepten blir bunden vid denna tidpunkt som också blir tidpunkten för avtalsslutet. Liksom i AvtL är en förutsättning för avtalsslut att accepten kommit anbudsgivaren till handa inom bestämd acceptfrist alternativt inom skälig tid. En realaccept, exempelvis avsändande av gods eller betalning kan också få verkan som accept enligt art. 18(3).³⁵

Oren accept utgör ett avslag på anbudet och gäller som ett nytt anbud enligt art. 19(1). Denna princip stämmer väl överens med 6 § 1 st. AvtL. Art. 19(2) innehåller en regel om reklamationsplikt för att undvika bundenhet till den orena accepten. Detta utgör en motsvarighet till 6 § 2 st. AvtL men skiljer sig i vissa avseenden. Enligt AvtL kan avtal komma till stånd trots en oren accept genom att reklamation uteblivit. Detta är ett subjektivt rekvisit då anbudstagaren skall anse att accepten är ren och att anbudsgivaren måste inse denna uppfattning. I CISG finns det ingen motsvarighet till detta rekvisit, i stället finns ett krav på att avvikelsen *inte får vara väsentligt*. Därmed kan även *medvetna avvikelser* godtas som underlag för avtalsslut. De omedvetna avvikelserna kan vara sådana som anbudstagaren inte räknat som viktiga och som också varit helt acceptabla för anbudsgivaren. Detta oväsentlighetsrekvisit är hämtat från UCC. I UCC är det valfritt för anbudsgivaren att få avtal till stånd med eller utan avvikelsen, en valfrihet som saknas i både CISG och AvtL. Art. 19(3) anger vad som anses väsentligt ändra villkoren i anbudet. Detta kan vara andra villkor gällande pris, kvalitet och mängd, plats och tid för avlämnande.³⁶

Art. 20 preciserar acceptfristen då ingen sista tidpunkt angivits i anbudet.³⁷

Art. 21 behandlar sen accept. Avtalsslut kan uppkomma enligt art. 21(1) trots för sent skedd accept om anbudsgivaren godtar den. Anbudsgivaren måste då utan dröjsmål meddela anbudstagaren att avtal kommit till stånd. Meddelandet utgör ingen ny

³³ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 153

³⁴ A. Adlercreutz, Avtalsrätt I, 2002, s. 326

³⁵ Ibid, s. 326

³⁶ Ibid, s. 327

³⁷ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 166

accept och anbudsgivaren har ingen betänketid. Om accepten kommer fram för sent på ett onormalt sätt måste anbudsgivaren enligt art. 21(2) utan dröjsmål meddela att anbudet inte gäller längre. Art. 21 påminner om 4 § AvtL då de båda kräver aktivitet från anbudsgivarens sida vid sen accept för avtalsslut. Art. 21 ger dock en helt annan huvudregel än 4 § 1 st. AvtL. 4 § 1 st. AvtL bestämmer att en för sent skedd accept gäller som nytt anbud. I art. 21(1) utgör inte den sena accepten nytt anbud, i stället kan den sena accepten gälla som grund för avtalsslut om anbudsgivaren meddelar anbudstagaren detta utan dröjsmål. En annan skillnad mellan art. 21(1) och 4 § 1 st. AvtL är att i art. 21(1) är det *avsändandet* av meddelandet om att den sena accepten godtas som räcker för avtalsslut. I 4 § 1 st. AvtL utgör den sena accepten nytt anbud och måste därmed antas på samma sätt som andra anbud. Rättsverkan uppkommer då meddelandet om antagandet *kommit adressaten till handa*.³⁸

Art. 22 reglerar möjligheten att återkalla accept. För att återkalla en accept gäller samma regler som art. 15(2) om återkallelse av anbud. Båda reglerna kräver att återkallelse kommer fram till adressaten innan eller samtidigt som anbudet eller accepten för att återkallelsen skall få rättsverkan.³⁹

Den definitiva tiden för avtalsslut regleras i art. 23. En sådan regel saknar motsvarighet i AvtL 1 kap. Art. 23 anger att avtal slutes då det antagande svaret får rättsverkan i enlighet med konventionen.⁴⁰

Art. 24, den sista artikeln i CISG del II, definierar uttrycket *kommit fram*. Uttrycket skiljer sig mycket från det lagtekniska uttryck som används i AvtL, *tagit del av*. Detta har utvecklats i kapitel 2.4.1 ”En kompromiss”.

2.5 Den nordiska reservationen

Sverige, Norge och Finland tillträdde konventionen 1989, Danmark 1990 och Island 2002.⁴¹ Samtliga nordiska stater har som tidigare nämnts reserverat sig enligt art. 94(1) och de är också de enda stater som genomfört denna reservation. Art. 94(1) ger stater med nära överensstämmande rättsregler en möjlighet att tillämpa dessa i stället för CISG. De nordiska staternas reservation innebär att CISG inte skall tillämpas på

³⁸ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 167ff

³⁹ Ibid, s. 171

⁴⁰ Ibid, s. 172

⁴¹ http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html

köpvaktal då ena parten har sitt affärsställe i Danmark, Finland, Norge, Sverige eller Island och den andre parten har sitt affärsställe i en annan av dessa stater. Anledningen till att reservationen endast gäller köpvaktal är att samtliga nordiska länder förutom Island avgivit en förklaring enligt art. 92(1).⁴² Art. 92 ger fördragsslutande stater en möjlighet till att inte vara bunden av del II eller III i CISG. Danmark, Finland, Norge och Sverige har valt att stå utanför del II om avtals ingående. Dessa nordiska stater är de enda som har gjort denna reservation. Anledningen till reservationen var att man inte ville överge de nordiska avtalslagarna som utarbetats genom nordiskt lagstiftningssamarbete.⁴³

2.5.1 Sveriges reservation

Den främsta anledningen till Sveriges reservation till CISG del II i enlighet med art. 92 är som tidigare nämnts att konventionen inte tillämpar löftesprincipen som den svenska avtalslagen bygger på. CISG del II bygger på en kompromiss mellan kontrakts- och löftesprincipen men de extrema ståndpunkter som framkommer i både engelsk och nordisk rätt har övergivits i konventionen. I engelsk rätt är det främst kravet på *serious consideration* för att ett ensidigt löfte skall bli bindande som inte har sin motsvarighet i CISG del II. I nordisk rätt är det regeln att skriftliga anbud i princip alltid är bindande som inte finns med i konventionen.⁴⁴

I proposition 1986/87:128 gavs remissyttranden av Hovrätten för Västra Sverige, Kommerskollegium, Konsumentköpsutredningen och Sveriges advokatsamfund. Ett gemensamt yttrande lämnade Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Svenska handelskammarförbundet och Internationella handelskammarens svenska nationalkommitté. Samtliga remissinstanser, förutom advokatsamfundet, var överens om att Sverige inte skulle ratificera den avtalsrättsliga delen i CISG. Advokatsamfundet påpekade i yttrandet att konventionens regler skiljer sig något från avtalslagens motsvarande regler. Samfundet konstaterade att ”förekomsten av vissa skillnader mellan konventionen och svensk lag är naturlig och att det inte finns någon objektiv grund för att hävda att den svenska regleringen skulle vara bättre. Tvärtom syns i detta speciella fall konventionens regler innebära praktiska fördelar i förhållande till tredje paragrafen avtalslagen och medföra preciseringar i

⁴² J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 646f

⁴³ Ibid, s. 640

⁴⁴ J. Ramberg, Den nordiska avtalsrätten och utvecklingen av en europeisk avtalsrätt, 1999, s. 105

affärsverksamhet som är lämpliga i internationella avtal.”⁴⁵ Samfundet menade dock att det kan uppstå problem om både ett internationellt och nationellt regelverk blir tillämpliga på samma transaktion. Skälen till att ratificera avtalsdelen väger inte lika tungt som det gör för köpdelen. Sverige bör dock överväga en anslutning till avtalsdelen om konventionen vinner bred anslutning.⁴⁶ Yttrandet från advokatsamfundet är idag nitton år gammalt men diskussionen är fortfarande levande.

2.5.2 Problem i samband med reservationen

En annan anledning till Sveriges reservation till del II är att man tror att förvirring skulle uppstå om konventionens avtalsrättsliga regler skulle gälla på internationella köpavtal och den svenska avtalslagen skulle gälla i övrigt.⁴⁷ Ramberg menar att reservationen ”skapar osäkerhet inte bara för nordiska företag men också för deras avtalsparter runtom i världen”⁴⁸. Osäkerheten beror på att internationellt privaträttsliga regler kan leda till att en tvist mellan ett svenskt företag och ett företag med affärsställe i en fördragsslutande stat utanför Norden löses med CISG del II enligt art. 1(1)(b) trots att Sverige reserverat sig mot denna del.⁴⁹ Av art. 92(2) framgår att en stat som reserverat sig till del II eller del III i CISG skall inte anses som fördragsslutande stat i denna del enligt art. 1(1)(a). För att tydliggöra detta ges här tre exempel.

I det första exemplet har säljaren sitt affärsställe i Sverige och köparen sitt affärsställe i Storbritannien. Storbritannien är inte en fördragsslutande stat till CISG och Sverige har reserverat sig enligt art. 92 till CISG del II. Diskussioner förs mellan parterna och tvist uppstår om huruvida avtal kommit till stånd eller ej. Om tvisten prövas i Sverige är det svenska internationellt privaträttsliga regler som anger vilket lands lag som skall tillämpas på tvisten. Dessa regler leder till att säljarens lag skall tillämpas,⁵⁰ vilket i detta fall är svensk rätt. Hade förhållandena varit de omvända och säljaren hade sitt affärsställe i Storbritannien hade man tillämpat engelska avtalsrättsliga regler på tvisten.⁵¹

⁴⁵ Proposition 1986/87:128 om internationella köp, s. 169

⁴⁶ Ibid, s. 169

⁴⁷ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 139

⁴⁸ www.iccwbo.org/home/news_archives/2005/CISG_SE.asp

⁴⁹ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 641

⁵⁰ Lag (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker 4 § 1 st.

⁵¹ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 641

I det andra exemplet har säljaren sitt affärsställe i Sverige och köparen sitt affärsställe i Italien. Italien har antagit CISG utan reservationer⁵² och Sverige har som sagt reserverat sig enligt art. 92 till CISG del II. Parterna blir oense om huruvida avtal ingåtts och tvisten prövas i Sverige. Eftersom Sverige inte är fördragsslutande stat enligt art. 92(2) kan inte art. 1(1)(a) tillämpas då både säljare och köpare inte har sina affärsställen i fördragsslutande stater. Om svenska internationellt privaträttsliga regler leder till att italiensk rätt skall tillämpas på tvisten på grund av att förhandlingarna har förts i Italien⁵³ skall del II i CISG användas eftersom Italien inte reserverat sig enligt art. 92. Om tvisten i stället skulle lösas med svensk rätt bedöms problemet enligt svenska avtalsrättsliga regler.⁵⁴

I det tredje exemplet har säljaren sitt affärsställe i Sverige och köparen sitt affärsställe i USA. USA har ratificerat CISG med en reservation enligt art. 95. Art. 95 anger att konventionen endast skall gälla om båda parter har sina affärsställen i fördragsslutande stater. Tvist uppstår om huruvida avtal ingåtts och tvisten prövas i Sverige. Sverige anses ej som fördragsslutande stat i del II i och med reservationen i art. 92. Eftersom USA reserverat sig enligt art. 95 skall CISG del II inte tillämpas över huvud taget. För att avgöra huruvida avtal ingåtts eller ej får internationellt privaträttsliga regler avgöra vilket lands lag som skall tillämpas.⁵⁵ Detta kan leda till antingen svenska avtalslagen eller amerikanska motsvarande regler.

2.5.3 Näringslivets påtryckningar i Norden

Näringslivet i Sverige, Norge, Danmark och Finland har startat ett samarbete genom Internationella Handelskammaren (ICC) och kräver att dessa länders regeringar också ratificerar del II i CISG. Företag har kontaktat ICC för att få till stånd ett möte med juridiska experter och politiska representanter från Sverige, Finland, Danmark och Norge. Mötet blev av och hölls i Köpenhamn 24 februari 2005. På mötet framhölls ICC:s intresse i frågan, nämligen att ICC arbetar för en harmonisering av handelsrätten för att underlätta internationell handel och att CISG har blivit en accepterad köplag i stora delar av världen. Under mötets gång presenterades det danska, finska, norska och svenska perspektivet av reservationen till CISG del II.

⁵² http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html

⁵³ Lag (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker 4 § 2 st.

⁵⁴ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 642f

⁵⁵ Ibid, s. 642

Det danska perspektivet av reservationen stod professor Lookofsky för. Han menade att mycket har hänt sedan reservationen gjordes 1989, framför allt en ökad internationalisering på handelsrättens område. Men också att praxis har skapats med anledning av CISG samt ett ökat antal medlemsstater. Lookofsky menade vidare att ingen köpman med handlingskraft skulle gå med på att använda dansk rätt då det inte ens finns en engelsk översättning. Endast de som befunnit sig i en skiljedom förstår svårigheterna. Lookofsky rekommenderade att Danmark samt Norge, Finland och Sverige skall ratificera CISG del II omedelbart.⁵⁶

Det finska perspektivet redogjorde Dr. Railas för. Han påpekade det faktum att finsk ekonomi är beroende av internationell handel. Railas menade också att liksom i övriga nordiska länder finns det likheter mellan finsk lag och CISG men att den finska lagen skrevs för 75 år sedan och tar ej upp spörsmål som rör kontrakt skapade på elektronisk väg.⁵⁷

Professor Hagstrøm gav ett norskt perspektiv på reservationen. Han menade att genom att Norge infört CISG i nationell lag genom transformation ses också konventionen som nationell lagstiftning. Generellt sett finns det inte något större intresse för CISG i Norge och det är svårt att hitta böcker inom ämnet som anger mer än en referens till CISG. Hagstrøm ställer sig också bakom önskemålet att ratificera del II.⁵⁸

Professor Ramberg gav ett svenskt perspektiv och betonade att nordisk rätt angående avtalsslut inte på något sätt är bättre än reglerna i CISG del II. Ramberg påminde om syftet med mötet i Köpenhamn, att undersöka om det finns några övertygande anledningar att behålla reservationen och om inte borde reservationen tas bort.⁵⁹

⁵⁶ Protokoll från ICC meeting on the Scandinavian States' reservations to the United Nations Convention on the International Sale of Goods (CISG)

⁵⁷ Ibid

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Ibid

3 Alternativa modeller för avtalsrätt

I detta kapitel redogörs för alternativa modeller för avtalsrätt. Medan föregående kapitel endast behandlade AvtL och CISG presenteras här andra alternativ som innehåller regler om avtals ingående. För varje alternativ modell kommer det att kort redogöras för bakgrund och syfte, det kommer också att ges en överblick av det huvudsakliga innehållet. De alternativa modeller som kommer att behandlas här är Principles of European Contract Law och Unidroit Principles. För att tydliggöra skillnader och likheter mellan regelverken kommer också vissa jämförelser att genomföras mellan dem. Vidare kommer det att redogöras för resonemanget angående en mer samordnad europeisk avtalsrätt med hjälp av fyra meddelanden från kommissionen och en resolution från Europaparlamentet. Debatten inom EU visar att ämnet är högst aktuellt och att olika avtalsrättsliga regleringar skapar ineffektivitet på den inre marknaden. Genom att ge en inblick i the Study Group on a European Civil Code presenteras det arbete som pågår just nu (2005). Avslutningvis behandlar detta kapitel den utbredda tillämpningen av standardavtal inom internationell handel.

3.1 Principles of European Contract Law

I början av 1980-talet började professor Lando i Köpenhamn arbetet med att lägga en grund för en enhetlig europeisk avtalsrätt. Med stöd från EG-kommissionen satte Lando ihop en arbetsgrupp som kom att heta Commission on European Contract Law, härafter kallat Landokommissionen. Landokommissionen bestod inledningsvis av akademiskt verksamma jurister från alla dåvarande medlemsstater i EG. När EG/EU fick fler medlemsstater utökades också arbetsgruppen med representanter från de nya medlemsstaterna. Flera av dem som arbetade i Landokommissionen hade tidigare varit med vid utarbetningen av CISG. Landokommissionen utarbetade Principles of European Contract Law, härafter kallat PECL.⁶⁰

⁶⁰ J. Ramberg, J. Herre, Internationella köplagen (CISG) en kommentar, 2004, s. 86

PECL har givits ut i tre delar. Det första verket, del I, utkom 1995 och omfattade fullgörelse, icke-fullgörelse och ersättning. En ny upplaga publicerades 2000⁶¹ och förutom del I innehöll detta verk också del II som täckte regler om avtals ingående, fullmakt, giltighet, tolkning och innehåll. Tillsammans innehåller del I och del II nio kapitel. I kap. 1 förklaras att PECL är tillämpliga på alla slags avtal. I detta inledande kapitel finns allmänna bestämmelser som fastslår principerna om avtalsfrihet, lojalitet, skälighet och ger riktlinjer för hur PECL skall tolkas. Syftet med PECL specificeras också i kap. 1 och är enligt art. 1:101(1) att de skall tillämpas som ”general rules of contract law in the European Union”. PECL kan också användas då parterna hänvisat eller inkorporerat dem i kontraktet, vilket framkommer av art. 1:101(2). Vidare kan PECL tillämpas, enligt art. 1:101(3), då parterna hänvisat till ”general principles of law” eller ”lex mercatoria”⁶². PECL kan också användas om parterna inte hänvisat till något rättssystem alls. I art. 1:101(4) står att finna att PECL även kan ge en lösning på problem där nationell rättsordning inte har någon lämplig lösning.⁶³ I kap. 2 behandlas regler om avtals slutande och det är detta kapitel som närmast motsvarar AvtL kap. 1. Till skillnad från AvtL klargörs det i PECL att avtal kan ingås på annat sätt än genom anbud-accept-modellen. Innehållet i PECL skiljer sig i övrigt inte från svenska avtalsrättsliga regler så som de utvecklats i rättspraxis och doktrin. Kap. 3 i PECL motsvarar kap. 2 i AvtL och delar av kommissionslagen vilka reglerar direkt och indirekt fullmakt. I kap. 4 i PECL behandlar giltighet och reglerar exempelvis misstag, svek och hot vilka i huvuddrag stämmer överens med svensk rätt. Riktlinjer för avtalstolkning återfinns i kap. 5, något som inte går att finna i svensk lag men som stämmer överens med de avtalstolkningsmetoder som beskrivs i svensk litteratur. I kap. 6 finns motsvarigheten till 36 § AvtL som handlar om oskäliga avtal på grund av ändrade förhållanden. I kapitlet finns, liksom i kap. 5, stöd för tolkning av avtal, medan kap. 6 handlar om avtal där parterna försummat att reglera specifika saker som kvalitet och pris. Kap. 7 reglerar hur avtal skall fullgöras. Generella bestämmelser kring detta saknas i svensk rätt. Kontraktsbrott och påföljder vid kontraktsbrott regleras i kap. 8 och 9.⁶⁴ En tredje del av PECL publicerades 2003⁶⁵ som en fortsättning på upplagan från 2000. Del III består av kapitel 10 till 17. Kapitlen behandlar flerpartsförhållanden, skuldebrev, möjlighet att överlåta kontraktuella skyldigheter och rättigheter, kvittning, regler om preskription, avtal i

⁶¹ Se Lando & Beale, *Principles of European Contract Law Parts I and II*, 2000

⁶² Lex mercatoria var en särskild handelsrätt som först utvecklades på medeltiden för att möta köpmännens behov vid sidan av den traditionella rättsutvecklingen. I denna kontext innebär Lex mercatoria de regler som uppkommit till följd av internationell handel och som givit upphov till internationella handelsbruk.

⁶³ T. Håstad, *En europeisk civillag och den nordiska kontraktsrätten*, 2002, s. 345

⁶⁴ C. Ramberg, *Mot en gemensam europeisk civillagstiftning*, 2004, s. 462f

⁶⁵ Se Lando, Clive, Prüm & Zimmermann, *Principles of European Contract Law Part III*, 2003

strid mot lag och goda seder, reglering av villkorad avtalsbundenhet samt regler om ränta.⁶⁶

I och med del III har Landokommissionen avslutat sitt arbete men Lando själv påpekar att the Study Group on a European Civil Code, härafter kallat SGECC, under ledning av professor von Bar fortsätter arbetet. Vad arbetet som SGECC skapar kommer att leda till är det ingen som säkert vet men Lando menar att det är möjligt att PECL kan införlivas med de principer som SGECC arbetat fram och att dessa tillsammans kan komma att ligga till grund för en framtida European Civil Code.⁶⁷

3.2 Unidroit Principles

Unidroit är en oberoende mellanstatlig organisation med säte i Rom vars huvudsyfte är att unifiera civilrätten globalt.⁶⁸ Ett resultat av deras arbete är Unidroit Principles of International Commercial Contracts, nedan kallat Unidroit Principles eller principerna. Den första versionen av Unidroit Principles utkom 1994 och ytterligare en version kom ut 2004.⁶⁹ Medlemmarna i Unidroit som arbetade fram Unidroit Principles kom från hela världen och det kan därför antas att principerna är acceptabla i alla rättsordningar. Det finns flera syften med principerna, bland annat var de avsedda att fungera som en slags modellag. Då de forna östeuropeiska staterna behövde ny lagstiftning inom förmögenhetsrätten fick Unidroit Principles stor betydelse. Ett annat syfte med principerna var att de skulle fungera som ett komplement till lagvalsklausuler. I internationell handel har det visat sig att det blir alltmer vanligt med hänvisningar till Unidroit Principles. Ett tredje syfte var att de skulle fungera som självständig rättskälla trots att parterna inte hänvisat till dem, vilket också förekommer i internationella skiljeförfaranden.⁷⁰

Unidroit Principles reglerar så gott som samtliga problemområden inom avtalsrätten. I kapitlet om avtals ingående anges den viktiga bestämmelsen att avtal kan slutas på annat sätt än anbud och accept om ”sufficient agreement” föreligger⁷¹. Unidroit Principles styrka ligger i att alla regler uttrycks klart och koncist. Doktrin och rättsfall

⁶⁶ C. Ramberg, Mot en gemensam europeisk civillagstiftning, 2004, s. 463f

⁶⁷ Lando, Clive, Prüm & Zimmermann, Principles of European Contract Law Part III, 2003, s. X

⁶⁸ www.unidroit.org/english/presentation/main.htm

⁶⁹ <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/main.htm>

⁷⁰ C. Ramberg, Ingående av avtal mellan parter från olika länder, 2003, s. 40

⁷¹ Se art. 2.1.1 – Manner of formation i Unidroit Principles of International Commercial Contracts, 2004

blir härmed överflödiga då svaret går att finna direkt i texten. Förutom artiklarna finns också kommentarer till varje artikel.⁷²

Unidroit Principles är indelade i 10 kapitel och motsvarar i mycket dem som återfinns i PECL.⁷³ Kap. 1 behandlar allmänna avtalsrättsliga principer om avtalsfrihet och avsaknad av formkrav. Ingående av avtal behandlas i kap. 2 och reglerna är i stort sett uppbyggda enligt samma principer som CISG del II.⁷⁴ Kap. 3 reglerar frågor om avtals giltighet och behandlar exempelvis misstag, hot och bristande avtalsbalans. Kap. 4 handlar om avtalstolkning och kap. 5 innehåller bestämmelser om avtalsförpliktelseernas karaktär. Bestämmelser om avtals uppfyllelse återfinns i kap. 6 och kap. 7 reglerar icke-uppfyllelse. Kap. 8 behandlar kvittning. Kap. 9 reglerar överlåtelse av kontraktuella rättigheter och skyldigheter samt överlåtelse av avtal. Det sista kapitlet i Unidroit Principles, kap. 10, reglerar preskription.

3.3 Vissa jämförelser

I detta kapitel kommer det att göras vissa jämförelser mellan PECL, Unidroit Principles, CISG och AvtL. Detta görs för att tydliggöra skillnader och likheter mellan de olika regelverken.

I PECL används anbud-accept-modellen där ett anbud föreligger om förklaringen är avsedd att mynna ut i ett avtal om den andre parten accepterar och anbudet innehåller tillräckligt bestämda villkor för att avtal skall kunna slutas enligt art. 2:201. I PECL har liksom i CISG anbuds oåterkallelighet under en rimlig acceptfrist gjorts försök att överbrygga klyftan mellan common law och civil law. Grundregeln är densamma som i common law där anbud kan återkallas om återkallelsen når adressaten innan denne avsänt accepten. Enligt art. 2:202 är dock återkallelsen icke gällande om anbudet antyder att det är oåterkalleligt. Det går inte heller att återkalla anbudet om det anger en bestämd tid för accepten eller om det kan anses rimligt för anbudstagaren att lita på att anbudet var oåterkalleligt och därmed handlat därefter. När ingenting sagts om en acceptfrist i anbudet blir rättsläget oklart i svensk rätt. Håstad menar att i ”nationell rätt är en sådan ordning naturligtvis mindre lyckad men som en internationell kompromiss överkomlig”.⁷⁵

⁷² C. Ramberg, Ingående av avtal mellan parter från olika länder, 2003, s. 40

⁷³ L. Gorton, Nationell rätt och internationella köpavtal, 1999, s. 82

⁷⁴ J. Ramberg, Den nordiska avtalsrätten och utvecklingen av en europeisk avtalsrätt, 1999, s. 98ff

⁷⁵ T. Håstad, En europeisk civillag och den nordiska kontraktsrätten, 2002, s. 346f

En sen accept blir gällande enligt art. 2:207 i PECL om anbudsgivaren utan dröjsmål informerar anbudstagaren att han godtar den. I art. 2:207(2) finns en regel som påminner om 4 § 2 st. AvtL. Regeln i PECL innebär att om innehållet i den sena accepten visar att den med normal befordran skulle ha kommit fram i tid är accepten bindande, förutsatt att anbudsgivaren inte meddelar anbudstagaren utan dröjsmål att acceptfristen gått ut. Skillnaden mot AvtL är att det inte uppställs något krav på att anbudstagaren skall vara i god tro att accepten kommit fram i tid.⁷⁶

Oren accept regleras i PECL art. 2:208. Liksom i CISG art. 19 finns i PECL en mer objektiv modell än den som finns i 6 § 2 st. AvtL. Det har tidigare nämnts att enligt AvtL kan avtal komma till stånd trots en oren accept genom att reklamation från anbudsgivaren uteblivit. Regeln i AvtL innebär två subjektiva rekvisit då anbudstagaren skall anse att accepten är ren och anbudsgivaren måste inse denna uppfattning. Håstad menar att flera inom nordisk doktrin förordar en mer objektiv modell. Han påpekar dock att med en objektiv regel kan en part i ond tro göra förbättringar i avtalet genom sin accept och hoppas på att anbudsgivaren inte upptäcker förändringarna och reklamerar. Problemet löses dock genom definitioner i både CISG och PECL av de avvikelser som kan förekomma.⁷⁷

PECL och Unidroit Principles är i stora delar likalydande. Båda regelverken kan också tillämpas då parterna hänvisat till dem eller till ”general principles” eller lex mercatoria. Om parterna inte specificerat vilket av de båda regelverken som skall tillämpas kan det uppkomma en kollision då domaren eller skiljemannen måste välja mellan dem. Ramberg rekommenderar därför parter att i lagvalsklausuler preciserar val av lex mercatoria enligt PECL eller Unidroit Principles. På vissa områden överlappar Unidroit Principles CISG och reglerar samma problem på delvis olika sätt. Ramberg rekommenderar vidare att Unidroit Principles används som ett komplement till CISG.^{78 79}

⁷⁶ T. Håstad, En europeisk civillag och den nordiska kontraktsrätten, 2002, s. 347

⁷⁷ Ibid, s. 347f

⁷⁸ Se kap. 4.2.1 ”PECL och Unidroit Principles som utfyllnad av CISG”

⁷⁹ C. Ramberg, Internationaliseringen av svensk avtalsrätt – Unidroit Principles of International Commercial Contracts, 1995, s. 668f

3.4 Debatten inom EU

CISG del II, PECL och Unidroit Principles är tre viktiga avtalsrättsliga modeller. Trots dessa modeller uppmuntrar institutionerna inom EU debatten på det avtalsrättsliga området. Kommissionen främjade debatten genom meddelandet KOM(2001) 398 om europeisk avtalsrätt och som ett svar på detta meddelande gav Europaparlamentet ut resolution O.J.E.C. 2002 C 140E/538. Efter Europaparlamentets resolution presenterade kommissionen en handlingsplan, KOM(2003) 68, angående en mer samordnad europeisk avtalsrätt. Därefter har debatten satt fart ordentligt och kommissionen gav 2004 ut en uppföljning till handlingsplanen, KOM(2004) 651, och 2005 kom den första årliga lägesrapporten om europeisk avtalsrätt från kommissionen, KOM(2005) 456.

3.4.1 Kommissionens initiativ

KOM(2001) 398

Meddelandet från kommissionen KOM(2001) 398 om europeisk avtalsrätt syftade till att samla in information om huruvida det fanns ett behov till att bredda EG-åtgärderna på det avtalsrättsliga området. Genom att uppmuntra bidrag från konsumenter, näringsliv, yrkesorganisationer, offentliga förvaltningar och institutioner, den akademiska världen och övriga som var intresserade, ville kommissionen bredda debatten.⁸⁰ Kommissionen konstaterade i meddelandet att avtalsrättens delar är knutna till medlemsstaternas olika kulturella och rättsliga traditioner men att stora delar inom avtalsrätten består av likartade begrepp och bestämmelser.⁸¹ Kommissionen koncentrerar sig på två områden där det ena är de problem som kan tänkas uppstå genom olikheter i nationell avtalsrätt och det andra är de valmöjligheter för kommande avtalsrätt inom EU. Genom att lägga fokus på dessa två områden kommer kommissionen också att kunna fastställa EG:s framtida politik och att föreslå nödvändiga åtgärder.⁸² Vidare ville kommissionen utreda om olika nationella avtalsrättsliga regleringar direkt eller indirekt förhindrar effektiviteten på

⁸⁰ KOM(2001) 398 p. 10-11 s. 6

⁸¹ Ibid, p. 12 s. 6

⁸² Ibid, p. 15 s. 7

den inre marknaden. Om effektiviteten hämmas genom olika lagstiftningar skulle EU-institutionerna behöva vidta åtgärder.⁸³

Kommissionen menar att det kan verka avskräckande med gränsöverskridande handel för konsumenter och för små och medelstora företag som inte känner till andra rättssystem vad gäller avtals ingående. Vidare menar kommissionen i meddelandet att nationella olikheter inom avtalsrätten kan leda till högre transaktionskostnader. Dessa kostnader uppkommer främst då avtalsparter måste skaffa fram information och juridisk rådgivning om utländsk lagstiftning. Transaktionskostnaderna kan utgöra en konkurrensnackdel, exempelvis då en utländsk säljare konkurrerar med en etablerad säljare i samma land som köparen.⁸⁴

I KOM(2001) 398 påpekas att om hinder föreligger för en effektiv inre marknad, särskilt då det gäller gränsöverskridande handel, och dessa problem inte kan lösas från fall till fall kan kommissionen tänka sig en övergripande åtgärd på EG-nivå. Detta skulle i sådana fall ge en övergripande förståelse av avtalsrättsliga bestämmelser. Kommissionen poängterar dock att det finns begränsningar när det gäller kommissionens och övriga institutioners behörighet att ingripa på detta område då bestämmelserna måste överensstämma med subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna⁸⁵.⁸⁶ Kommissionen presenterar fyra möjliga lösningar på problemet.

Alternativ I innebär att inga gemenskapsåtgärder skall vidtas. Utgångspunkten i detta alternativ är att marknaden skapar problem som drabbar allmänheten men att marknaden också skapar sina egna lösningar. Genom att erbjuda rådgivning och hjälp kan medlemsstater och yrkesorganisationer på ett effektivt sätt leda marknaden i en viss riktning och därmed uppväga de ekonomiska och psykologiska riskerna som uppkommer i och med gränsöverskridande handel. Den inre marknaden, som blir allt större, ger upphov till en drivkraft för nationella politiker och lagstiftare att skapa avtal mellan parter i olika medlemsstater för att kunna lösa problem. Detta skulle leda

⁸³ Ibid, p. 23 s. 8

⁸⁴ KOM(2001) 398 p. 30-32 s. 9f

⁸⁵ Subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna regleras i art. 5 Romfördraget.

Subsidiaritetsprincipen innebär att på de områden där gemenskapen inte är ensam behörig skall den vidta en åtgärd endast om och i den mån som målen för den planerade åtgärden inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna. På grund av den planerade åtgärdens omfattning eller verkningar kan den bättre uppnås på gemenskapsnivå. Proportionalitetsprincipen innebär att gemenskapen inte skall vidta någon åtgärd som går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå målen i Romfördraget. Se U. Bernitz, A. Kjellgren, Europarättens grunder, 2002, s. 113ff

⁸⁶ KOM(2001) 398 p. 41-42 s. 11

till en viss grad av ”mjuk harmonisering” i stället för bindande EG-bestämmelser. En förutsättning för detta alternativ är att det existerar ett rättvist lagval för avtalsparterna och praxis samt rättvisa och ekonomiskt rimliga alternativ vid tvistlösning.⁸⁷

I alternativ II skall kommissionen ”främja en utveckling mot gemensamma avtalsrättsliga principer som leder till ökad konvergens av medlemsstaternas lagstiftning”.⁸⁸ För att genomföra detta alternativ bör kommissionen stödja komparativa rättsutredningar och samarbete mellan akademiker och verksamma jurister. Genom ovanstående utredningar och samarbeten skulle gemensamma principer i nationella lagstiftningar inom avtalsrätten gå att finna. Dessutom kan man använda sig av det arbete som redan är gjort på området och en form av partnerskap skulle kunna skapas där EG-institutionerna innehar en samordnande roll. Resultatet av ovanstående förslag kan innebära att gemensamma principer skapas som är användbara för avtalsparter samt för nationella domstolar och skiljedomare. Gemensamma principer kan också leda till att en *lex mercatoria* växer fram, vilket kan påverka eller ändra sådant handelsbruk mellan medlemsstaterna som kan skapa hinder för en effektiv inre marknad. En annan lösning är standardavtal som är utarbetade för hela EU. Idag finns det en mängd olika standardavtal som underlättar handeln och ger parterna en viss trygghet. Det kan dock vara svårt att ingå avtal med part i annat medlemsland om standardavtalen inte ser detsamma ut i medlemsstaterna. Genom att skapa standardavtal som är utarbetade för hela EU kan också den gränsöverskridande handeln fungera mer effektivt.⁸⁹

I alternativ III föreslår kommissionen en förbättring av kvaliteten på befintlig lagstiftning. Detta skall ske genom att fokusera på insyn och tydlighet i lagstiftningen och att bygga vidare på redan genomförda åtgärder gällanden konsolidering, kodifiering och omarbetning⁹⁰ av befintliga instrument. Vidare kan uppställning och terminologi bli mer konsekvent.⁹¹

⁸⁷ KOM(2001) 398 p. 49-51 s. 13f

⁸⁸ KOM(2001) 398 s. 14

⁸⁹ Ibid, p. 52-56 s. 14f

⁹⁰ Konsolidering innebär att samla en viss gällande författnings bestämmelser som återfinns dels i en grundläggande rättsakt och dels i efterföljande ändringar av rättsakten i en enda icke bindande text. Kodifiering innebär att en ny rättsakt antas och integrerar den grundläggande rättsakten med dess ändringar utan att ändra innebörden. Den nya rättsakten ersätter och upphäver därmed den föregående rättsakten. Omarbetning innebär att en rättsakt antas som innehåller dels de innehållsliga ändringar som behövs och dels de bestämmelser i den föregående rättsakten som inte ändrats. Samtidigt upphävs den föregående rättsakten. (Se not 55-57, s. 22 i KOM(2003) 68)

⁹¹ KOM(2001) 398 p. 58-60 s. 15f

Alternativ IV innebär en ny heltäckande lagstiftning på EG-nivå. I KOM(2001) 398 poängterar kommissionen att det framför allt finns två punkter som måste diskuteras. Den första punkten är vilket typ av instrument som skall användas, det vill säga om lagstiftningen skall utarbetas som ett direktiv eller en förordning. Detta val beror bland annat på vilken grad av harmonisering man eftersträvar. Ett direktiv skulle ge varje medlemsstat en viss frihet att anpassa lagstiftningen till landets egen ekonomiska och rättsliga situation men samtidigt kan det då uppstå skillnader i genomförandet mellan medlemsstaterna. En förordning ger inte lika stor frihet som ett direktiv ger då det gäller införlivandet i nationella rättssystem men säkerställer tydligare och mer enhetliga villkor för marknadens aktörer. Den andra punkten som måste diskuteras är om lagstiftningen skall vara bindande.⁹²

Kommissionen påpekar att det finns flera alternativ och att alternativen kan kombineras. Vidare menar de att ett annat tänkbart tillvägagångssätt är att förhandla fram ett internationellt avtal på avtalsrättens område. Detta ligger inte inom kommissionens arbete eftersom det går utöver EU-initiativ men kommissionen ser det ändå som ett alternativ. Kommissionen föreslår ett alternativ i stil med CISG men då med ett bredare tillämpningsområde än bara köp av varor.⁹³

O.J.E.C. 2002 C 140E/538

I resolution O.J.E.C. 2002 C 140E/538 gav Europaparlamentet sitt svar på kommissionens meddelande KOM(2001) 398. Liksom kommissionen konstaterade Europaparlamentet att på grund av de oklarheter som föreligger kring tillämplig lagstiftning vid internationella avtal undviker många små och medelstora företag att genomföra internationell handel.⁹⁴ Europaparlamentet menar att CISG kan ligga till grund för en framtida gemensam lagstiftning men samtidigt påpekas att det inte är den enda lösningen.⁹⁵ I resolutionen betonas behovet av en harmonisering på avtalsrättens område eftersom de olika nationella lagstiftningarna kan innebära att EU:s inre marknad inte fungerar så effektivt som den skulle kunna.⁹⁶

Europaparlamentet ansåg att KOM(2001) 398 innehöll många goda idéer och uppmanade kommissionen att arbeta fram en handlingsplan som ett nästa steg i harmoniseringen av medlemsstaternas civilrätt. Handlingsplanen skulle bland annat innebära att upprätta en databas som innehåller alla nationella lagstiftningar och

⁹² KOM(2001) 398 p. 61-66 s. 17

⁹³ Ibid, p. 47-48 s. 13

⁹⁴ O.J.E.C. 2002 C 140E/538 p. I

⁹⁵ Ibid, p. J

⁹⁶ Ibid, p. 10

rättspraxis inom avtalsrätten på samtliga gemenskapsspråk. Med en sådan databas kan jämförande forskning genomföras och detta skulle syfta till att skapa en gemensam terminologi, rättsliga begrepp och lösningar i medlemsstaternas lagstiftningar. Denna del i handlingsplanen stämmer överens med alternativ två i KOM(2001) 398.⁹⁷ Under handelsplanens löptid föreslår Europaparlamentet att kommissionen tar vetenskapliga råd av exempelvis Study Group on a European Civil Code samt nationella juristorganisationer och lagreformorgan i medlemsstaterna. Vidare uppmanade Europaparlamentet kommissionen att undersöka om det vore mer effektivt och ändamålsenligt att anta förordningar i stället för direktiv när det gäller lagstiftning om den inre marknaden.⁹⁸

KOM(2003) 68

KOM(2003) 68 utgör ett svar på Europaparlamentets resolution och är en handlingsplan från kommissionen angående en mer samordnad europeisk avtalsrätt. Syftet med handlingsplanen är att den skall utgöra en uppföljning till KOM(2001) 398 och ett steg i diskussionen om utvecklingen av en europeisk avtalsrätt. Handlingsplanen innehåller förslag som innefattar en blandning av icke-lagstadgade och lagstadgade bestämmelser för att lösa problem som uppkommer på grund av att det inte finns en enhetlig europeisk avtalsrätt. Bestämmelserna syftar till att ”öka samstämmigheten i gemenskapens regelverk på avtalsrättens område”, att ”främja utarbetandet av standardavtalsklausuler inom hela unionen” och att ”undersöka om icke-sektorspecifika åtgärder, t.ex. ett frivilligt instrument, kan behövas för att lösa problemen på den europeiska avtalsrättens område”.⁹⁹

Genom KOM(2001) 398 inleddes ett samrådsförfarande som genererade flera bidrag från regeringar, företag, verksamma jurister, akademiker och konsumentorganisationer. Då KOM(2003) 68 gavs ut hade 174 svar inkommit till kommissionen. Av alla bidragslämnare ansåg endast en minoritet att alternativ I, att marknaden själv löser de problem som uppkommer, var att föredra. Många stödde alternativ II, där det föreslogs att gemensamma principer för den europeiska avtalsrätten skulle utvecklas genom gemensam forskning. Alternativ III stöddes av en överväldigande majoritet, alternativet innebar att existerande gemenskapslagstiftning inom avtalsrätt skulle utvecklas. Alternativ IV var majoriteten emot, alternativet innebar att ett nytt instrument för en europeisk avtalsrätt skulle utvecklas.¹⁰⁰

⁹⁷ O.J.E.C. 2002 C 140E/538 p. 14a

⁹⁸ Ibid, p. 20

⁹⁹ KOM(2003) 68 s. 2

¹⁰⁰ Ibid, p. 7 s. 6

För att förstärka den enhetliga tillämpningen av gemenskapslagstiftningen och bidra till att internationella transaktioner fungerar smidigt anser kommissionen att det är en nyckelåtgärd att förbättra gemenskapens befintliga och framtida regelverk.¹⁰¹ Kommissionen meddelar i KOM(2003) 68 att de har för avsikt att med hjälp av forskning och alla berörda parter utarbeta en gemensam referensram för att kunna säkerställa att alltid kunna hitta den bästa lösningen då det gäller gemensam terminologi och gemensamma bestämmelser. Den gemensamma referensramen skulle ge en översyn av gemenskapens avtalsrätt och ses av kommissionen som ett viktigt steg i att förbättra regelverken om avtalsrätt.¹⁰² Det finns tre syften med den gemensamma referensramen på avtalsrättens område. Det första syftet är att kommissionen skall kunna använda den gemensamma referensramen då befintliga regelverk skall omarbetas och kommissionen skall föreslå nya åtgärder. Det andra syftet med den gemensamma referensramen är att den skall kunna användas som ett instrument för att uppnå en högre grad av harmonisering av avtalsrätten i EU:s medlemsstater men också hos relevanta länder utanför EU:s gränser. Det tredje syftet är att den gemensamma ramen skall utgöra en riktlinje så att diskussioner hos kommissionen skall grunda sig på om icke-sektorspecifika åtgärder, såsom ett frivilligt instrument, kan behövas för att lösa problem inom den europeiska avtalsrätten.¹⁰³ Ett frivilligt instrument skulle kunna ge parterna tillgång till en modern regelsamling som är anpassad till internationella avtal på den inre marknaden. Därmed skulle inte parterna behöva specificera alla detaljer i varje enskilt avtal utan skulle i stället kunna hänvisa till regelsamlingen som om den är tillämplig lagstiftning.¹⁰⁴

För att den gemensamma referensramen skall uppfylla de ekonomiska aktörernas behov och för att kunna erbjuda en modell för lagstiftningsinsatser inom avtalsrätten meddelar kommissionen i KOM(2003) 68 att de har för avsikt att finansiera omfattande forskning på detta område. Den gemensamma referensramen skall i huvudsak omfatta avtalsrätt och bland annat allmänna bestämmelser som avser avtalsslut, avtals giltighet och tolkning bör tas med. Flera grundläggande källor måste det tas hänsyn till vid utformningen. Befintliga nationella rättssystem måste beaktas, detta för att hitta gemensamma nämnare och därmed utveckla gemensamma principer. Befintliga regelverk bör analyseras, framför allt CISG.¹⁰⁵

¹⁰¹ KOM(2003) 68 p. 54, 57 s. 16f

¹⁰² Ibid, p. 59 s. 17

¹⁰³ Ibid, p. 62 s. 18

¹⁰⁴ Ibid, p. 90 s. 24

¹⁰⁵ Ibid, p. 63 s. 18

3.4.2 Den senaste uppföljningen

KOM(2004) 651

KOM(2004) 651 utgör en uppföljning från handlingsplanen från 2003 och där beskrivs hur den gemensamma referensramen skall utvecklas. Tanken med den gemensamma referensramen är att den skall förbättra samstämmigheten i fråga om EU:s nuvarande och framtida regelverk och Europaparlamentet har begärt att den skall vara färdig senast i slutet av 2006. Då KOM(2004) 651 gavs ut hade 122 svar om handlingsplanen inkommit, vilka ansåg att det fanns ett behov att skapa bättre och mer konsekvent lagstiftning inom avtalsrätten och att den gemensamma referensramen skulle kunna bidra till detta.¹⁰⁶ Kommissionen anger att ”den gemensamma referensramen skall ge tydliga definitioner på juridiska termer, grundläggande principer och konsekventa mallar för avtalsrättsliga bestämmelser på grundval av såväl gemenskapens regelverk och de bästa lösningar som används i medlemsstaternas rättsordningar”.¹⁰⁷

Andra användningsområden för den gemensamma referensramen kan vara att nationella lagstiftare använder den när de införlivar avtalsrättsliga direktiv i nationell lagstiftning. Den kan också användas vid skiljedomsförfaranden, skiljedomaren kan därmed hitta opartiska lösningar för att lösa den aktuella tvisten mellan avtalsparterna. Den gemensamma referensramen kan dessutom utvecklas till en uppsättning standardavtalsklausuler som de praktiskt verksamma juristerna kan använda sig av. Vidare kan den ligga till grund för EG-domstolens tolkning av gemenskapens avtalsrättsliga bestämmelser. Kommissionen anser dock inte att den gemensamma referensramen skall utgöra en bindande rättsakt utan i stället vara ett icke-bindande instrument.¹⁰⁸

I KOM(2004) 651 drar kommissionen upp riktlinjer för det fortsatta arbetet med den gemensamma referensramen. Kommissionen kommer bland annat att ge Europaparlamentet och rådet regelbundna lägesrapporter och för att säkerställa en hög kvalitet på referensramen kommer kommissionen att finansiera tre års forskning

¹⁰⁶ KOM(2004) 651 s. 2

¹⁰⁷ Ibid, s. 3

¹⁰⁸ Ibid, s. 6f

på området.¹⁰⁹ Kommissionen påpekar dock att den inte kommer att vara bunden av forskarnas slutrapport utan kommer att genomföra ändringar vid behov för att uppnå målen i handlingsplanen. Den gemensamma referensramen skall enligt planerna antas av kommissionen 2009 men innan dess kommer Europaparlamentet, rådet och medlemsstaterna få tillfälle att granska forskarnas rapport och kommissionens utvärdering.¹¹⁰

KOM(2005) 456

Den första årliga lägesrapporten om europeisk avtalsrätt och översynen av gemenskapens regelverk utkom 2005. I rapporten ges en sammanfattning av de resultat som uppnåtts i och med projektet med europeisk avtalsrätt. Av KOM(2005) 456 framgår att ett forskningsnätverk har skapats för att uppnå en så god täckning som möjligt av de rättsliga traditioner som är representerade i EU. Forskarnas förslag kommer sedermera att utgöra ett underlag för ett utkast till en gemensam referensram.¹¹¹ Nätverket består av sakkunniga intressenter och valet skedde utifrån fyra kriterier: ”bredd i representationen av rättsliga traditioner, balansering av ekonomiska intressen, sakkunskap samt engagemang”.¹¹² Nätverket har 177 medlemmar som företräder olika medlemsstater och yrkeskategorier.¹¹³

Kommissionen poängterar att det är absolut nödvändigt att definiera abstrakta juridiska termer och att sådana definitioner måste ingå redan i utkast. Detta arbete måste noggrant samordnas vid utarbetandet av avtalsbestämmelserna. Det också av vikt att utkast till den gemensamma referensramen är enhetliga och konsekventa. Vidare påpekar kommissionen att den centrala principen om avtalsfrihet måste framhållas. Dessutom måste det göras klara skillnader mellan avtal mellan enbart näringsidkare och avtal mellan näringsidkare och konsument.¹¹⁴

3.5 The Study Group on a European Civil Code

Europaparlamentet föreslog som tidigare nämnts i resolution O.J.E.C. 2002 C 140E/538 att kommissionen skall ta vetenskapliga råd från the Study Group on a

¹⁰⁹ KOM(2004) 651 s. 10f

¹¹⁰ Ibid, s. 14f

¹¹¹ KOM(2005) 456 s. 2

¹¹² Ibid, s. 3

¹¹³ Ibid, s. 3

¹¹⁴ Ibid, s. 5f

European Civil Code¹¹⁵. SGECC leds av den tyske professorn von Bar. Arbetet som SGECC genomför är ett projekt som syftar till att skriva ett lagtextförslag till en europeisk civillag. Projektet omfattar allmän och speciell avtalsrätt, utomobligatoriska skadestånd och sakrätt.¹¹⁶ Arbetet kan sägas vara en fortsättning på Landokommissionens men syftet med arbetet i SGECC gått ett steg längre då det är att utarbeta en fullständig europeisk civillag på förmögenhetsrättens område.¹¹⁷

Arbetet som genomförs av SGECC skall präglas av expertkunskap inom vissa rättsliga områden samtidigt som stora kunskaper skall finnas om andra länders reglering av samma område. Ett hundratal personer är engagerade i SGECC och projektet är helt och hållet akademiskt. Olika arbetsgrupper genomför det komparativa arbetet och skapar lagtextförslag. Arbetsgrupperna utgår inte från någon viss rättsordning utan i stället är ambitionen att försöka hitta den mest lämpliga lösningen. När den är funnen skall den uttryckas i lagtext som inte associeras med en viss nations rättsliga system. Dessutom tar arbetsgrupperna stor hänsyn till befintliga direktiv och dominerande internationella konventioner.¹¹⁸

Håstad påpekar att ett lagtextförslag inte nödvändigtvis behöver leda till en europeisk civillag utan att det kan ses som en modellag för Europa. Den skapar en gemensam terminologi och systematik, vilket underlättar vid komparation och europeiskt idéutbyte på det rättsliga området.¹¹⁹ Detta resonemang utvecklas mer i kap. 4 ”Sammanfattande slutsatser”.

3.6 Standardavtal

Inom avtalsrätten är principen om avtalsfrihet en grundläggande hörnsten. Avtalsfrihet gäller i alla EU:s medlemsstater och principen gör det möjligt för avtalsparter att anpassa avtalen till deras enskilda behov. Parterna har stora friheter vid förhandling av avtalsformuleringar och villkor men friheterna begränsas till en viss grad i och med tvingande avtalsrättsliga bestämmelser. Då transaktionerna är återkommande och likartade använder sig parterna ofta av standardavtal och därmed sparar parterna in kostnader som skulle ha uppkommit om de förhandlat fram ett nytt

¹¹⁵ Se www.sgecc.net

¹¹⁶ C. Ramberg, Mot en gemensam europeisk civillagstiftning, 2004, s. 459

¹¹⁷ T. Håstad, En europeisk civillag och den nordiska kontraktsrätten, 2002, s. 343

¹¹⁸ C. Ramberg, Mot en gemensam europeisk civillagstiftning, 2004, s. 460f

¹¹⁹ T. Håstad, En europeisk civillag och den nordiska kontraktsrätten, 2002, s. 365

avtal.¹²⁰ Kommissionen menar att standardavtal med allmänna formuleringar och villkor skulle kunna lösa en del av de problem som uppkommer i och med oklarheter om vilka regler det är som skall gälla för den enskilda transaktionen.¹²¹

Bernitz definierar standardavtal ”såsom sådana avtal, som helt eller delvis ingås enligt i förväg upprättade standardiserade villkor avsedda att tillämpas likartat i ett större antal konkreta avtalssituationer av viss art, i vilka åtminstone den ena avtalsparten växlar”.¹²² Det krävs att standardavtalet görs till en del av det enskilda avtalet för att det skall bli bindande. Många företag har egna standardiserade formulär som används vid företagets transaktioner men utvecklingen har gått mot att företag inom samma bransch tillsammans utvecklar enhetliga standardavtal.¹²³ Ett exempel på detta fenomen är Orgalime som är verkstadsindustrins europeiska samarbetsorganisation inom sektorerna för metallbearbetning, mekanik och elektroteknik. Orgalime har utvecklat standardavtal med särskild hänsyn till internationella transaktioner inom ovanstående branscher. Dessa standardavtal har också börjat användas i större utsträckning för avtal som sluts inom ett land.¹²⁴

Bernitz menar att det finns tre huvudsyften med standardavtal vilka är ”syftet att rationalisera avtalsförhållandet, syftet att precisera rättsläget och syftet att förskjuta affärsriskernas fördelning mellan parterna i förhållande till dispositiv rätt”.¹²⁵ Att rationalisera avtalsförhållandet är särskilt betydande då den aktuella transaktionen har karaktären av ett massavtal, dvs. att säljaren säljer produkter till ett stort antal köpare, ofta konsumenter. Syftet att precisera rättsläget är lika grundläggande som rationaliseringssyftet. Rättsläget innebär ofta att man håller sig till civilrättsliga rättsprinciper vilka ofta är abstrakta och inte ger direkta konkreta besked. Genom standardavtal kan rättsläget preciseras vilket förebygger osäkerhet och tvister. Klara och tydliga avtal är speciellt viktigt vid internationella transaktioner och inom internationell handel förekommer det standardavtal med stor spridning. Bernitz menar att genom allmänt använda standardavtal och sedvänjor har en *lex mercatoria* utvecklats inom utrikeshandelsrätten. Utifrån en rättspolitisk synpunkt är syftet att fördela affärsriskernas fördelning mellan parterna i förhållande till dispositiv rätt det viktigaste. Det kan ibland vara lämpligt att åsidosätta dispositiva regler för att i stället tillämpa standardavtal som fördelar riskerna annorlunda. Det ligger dock ett problem i att avtalsparterna innehar den frihet som principen om avtalsfrihet utgör. Problemet

¹²⁰ KOM(2003) 68 p. 81-82 s. 23

¹²¹ Ibid p. 85 s. 23

¹²² U. Bernitz, Standardavtalsrätt, 2001, s. 12

¹²³ Ibid, s. 12f

¹²⁴ KOM(2003) 68 p. 84 s. 23

¹²⁵ U. Bernitz, Standardavtalsrätt, 2001, s. 14

kan vara att den starkare parten utnyttjar den andre partens svagare ställning och därmed skapar en extra gynnsam riskfördelning för egen del.¹²⁶

I KOM(2001) 398 föreslogs i alternativ II att en mer samordnad europeisk avtalsrätt skulle kunna ske med hjälp av standardavtal som är utarbetade för hela EU. I meddelandet menade kommissionen att genom att skapa standardavtal, som är utarbetade för hela EU, kan också den gränsöverskridande handeln fungera mer effektivt.¹²⁷

¹²⁶ U. Bernitz, Standardavtalsrätt, 2001, s. 14f

¹²⁷ KOM(2001) 398 p. 52-56 s. 14f

4 Sammanfattande slutsatser

I detta kapitel genomförs en sammanfattning utifrån synpunkter från framstående författare på det avtalsrättsliga området.

4.1 Avtalslagens fortlevnad

Under ett seminarium i Lund "Avtalslagen 90 år" den 25 november 2005 redogjorde Johnny Herre och Leena Sisula-Tulokas för "De nordiska reservationerna beträffande CISG". Herre menade att det fördes ett mycket tunt resonemang i förarbetena om varför Sverige inte skulle ratificera CISG del II då konventionens antogs 1989 och att konventionen borde ersätta den svenska avtalslagen vid internationell handel. Avtalslagen har å ena sidan 90 års erfarenhet och är kompletterad med rättspraxis och doktrin men CISG är å andra sidan väl definierad. Dessutom finns det idag ett hundratal kommentarer runtom i världen till konventionen och ungefär 500 avgöranden översätts till engelska och publiceras på internet. CISG har varit modell både för PECL och Unidroit principles och reglerna i CISG del I-III hör ihop. Idag regleras $\frac{3}{4}$ av världshandeln av CISG och Herre poängterade att det endast är fyra länder i hela världen som inte ratificerat den avtalsrättsliga delen i konventionen (Sverige, Norge, Danmark och Finland). Herre påpekade också det faktum att CISG del II ibland kan komma att tillämpas på avtalsrättsliga tvister och han lät frågan: "Har detta gjort situationen enklare för nordiska avtalsparter?" hänga i luften.¹²⁸

Sisula-Tulokas menade att CISG utgör en konventionsframgång. Hon påpekade det faktum att de nordiska länderna som ej ratificerat del II tvingas till att använda sig av två olika avtalsrättsliga system och därmed måste dessa länder också ta sig en funderare på hur man egentligen skall förhålla sig till detta. Sisula-Tulokas redogjorde för två möjligheter att undvika de dubbla systemen. Den första möjligheten är att ratificera CISG del II. Problemet kvarstår dock eftersom ett

¹²⁸ J. Herre under föredraget "De nordiska reservationerna beträffande CISG", seminarium "Avtalslagen 90 år" i Lund 25 november 2005

regelsystem gäller för nationella och nordiska köp och ett annat för internationella köp. Den andra möjligheten är att revidera hela AvtL enligt modellen i CISG del II. Risken om detta andra alternativ skulle genomföras är att den nordiska samstämmigheten inte blir lika stor som förr eftersom de nordiska avtalslagarna ofta anses utgöra flaggskeppet för nordiskt lagsamarbete. Sisula-Tulokas påpekade att de nordiska länderna inte skall ge upp samarbetet, hon menade dock att de skall ge upp ålderdomliga principer.¹²⁹

Ramberg klargjorde under samma seminarium att Internationella handelskammaren skickat en skrivelse till de svenska, danska, norska och finska justitiedepartementen för att övertyga justitieråden att ratificera CISG del II. Vidare påpekade Lando, grundaren av PECL, att anledningen till att lagstiftarna valde att använda sig av löftesprincipen då AvtL tillkom 1915 var att man ville vara internationell. AvtL blev till i en tid med andra handelsmönster och mindre etiska krav och litet har gjorts för att ändra dessa handelsregler.¹³⁰

4.2 Vikten av internationellt gångbara alternativ

Varken Unidroit Principles eller PECL har sina exakta motsvarigheter i nationell eller internationell lagstiftning. Med detta menas dock inte att de båda regelverken inte är betydelsefulla vid internationell handel, snarare tvärtom. För det första kan Unidroit Principles och PECL användas då parterna kommit överens om det, antingen i sin helhet eller delar av dem. För det andra kan regelverken användas då parterna kommit överens om att avtalet skall regleras av internationellt erkända lagprinciper. Ju mer komplex internationell handel blir desto viktigare är det att skapa ”an international understanding based on principles” så som Unidroit Principles och PECL¹³¹. Ramberg menar att detta är en slags återskapelse av *lex mercatoria*. Klara och tydliga regler inom den internationella handeln leder till stabilitet och förutsebarhet i relationen mellan handelsparter. Detta har hittills aldrig uppnåtts och kommer antagligen inte heller att göra det fullt ut, däremot kan globalt accepterade regler underlätta den internationella handeln.¹³²

¹²⁹ L. Sisula-Tulokas under föredraget ”De nordiska reservationerna beträffande CISG”, seminarium ”Avtalslagen 90 år” i Lund 25 november 2005

¹³⁰ O. Lando under föredraget ”Europa och avtalsrätten - vägen fram?”, seminarium ”Avtalslagen 90 år” i Lund 25 november 2005

¹³¹ J. Ramberg, *Applicable Rules and Principles in an International Legal Environment*, 1999, s. 15

¹³² *Ibid*, s. 15f

Kommissionen har flera gånger klargjort att man anser det vara viktigt att utarbeta PECL. Två huvudsyften går enligt Thomas Wilhelmsson att urskilja. Det ena är det rättstekniska syftet där man genom att erbjuda enhetliga regler som parter kan hänvisa till i avtal kommer att underlätta handeln över gränser inom EU. Det andra syftet för en majoritet av de som deltog och utarbetade PECL är, enligt Wilhelmsson, att se principerna som en möjlig grund för en europeisk lagstiftning. Det första syftet är Wilhelmsson positivt inställd till. Han menar att PECL i detta avseende är användbara. Att PECL skulle utgöra en grund för en europeisk lagstiftning ställer sig dock Wilhelmsson frågandes till. Han menar att en civillagbok som bygger på PECL inte skulle ”ge uttryck för ett sådant välfärdsstatligt tänkande som präglar dagens rätt, särskilt i Norden men ställvis också annorstädes”.¹³³

4.2.1 PECL och Unidroit Principles som utfyllnad av CISG

Ramberg och Herre menar att det finns flera argument för att både Unidroit Principles och PECL kan användas som underlag för utfyllnad av CISG. Författarna uppmärksammar dock att det uppstår ett problem när PECL används i detta avseende då dessa principer är avsedda för Europa och utarbetats med beaktande av europeiska rättsregler. Samtidigt stämmer PECL i många avseenden överens med Unidroit Principles och därför bör det ligga ett stort värde i att man utifrån en europeisk utgångspunkt ansett att principerna är lämpliga på internationella avtal. Ramberg och Herre menar vidare att både PECL och Unidroit Principles kan anses ge uttryck för allmänna principer som en slags *lex mercatoria* och att det därför finns anledning att använda principerna som underlag för utfyllnad av CISG. Det finns ett behov av att CISG tillämpas på ett enhetligt sätt runtom i världen. Möjligheten till en enhetlighet ökar om PECL och Unidroit Principles används som underlag för utfyllnad i stället för nationella regler. I domarnas och skiljemännens arbete underlättar det att ha möjlighet att använda sig av internationellt accepterade principer som utfyllnad där konventionen inte reglerar problemet direkt.¹³⁴

¹³³ T. Wilhelmsson, *Europeiseringen av privaträtten: För ett fragmenterat utbyte av erfarenheter*, 2001, s. 18f

¹³⁴ J. Ramberg, J. Herre, *Internationella köplagen (CISG) en kommentar*, 2004, s. 90f

4.2.2 Globaliseringsargumentet

Lando menar att vid en eventuell revidering av de nordiska avtalslagarna skall ändringarna inte endast göras för nordiskt bruk utan också för internationella handelsrelationer. Viktiga regler som idag endast finns preciserade i rättspraxis måste också regleras i lagtexten. Lando påpekar att en revidering av avtalslagarna är en fråga om pengar och att avtal handlar om pengar. Lando skriver: "Man kan være sentimental, når det gælder kærlighed, men ikke når det gælder penge"¹³⁵. Det ekonomiska argumentet för en revidering av de nordiska avtalslagarna och därmed en harmonisering av de internationella avtalsrättsliga regelverken är att det moderna industri- och servicelandets omsättning av varor, tjänster och kapital blir alltmer global. Detta gäller inte minst den elektroniska handeln och för handelsparter är det viktigt att samma regler gäller överallt. Lando menar att det kostar tid och pengar för utländska handelsparter att sätta sig in i de nordiska reglerna om avtal. Globaliseringsargumentet betyder mer idag än det någon gång tidigare har gjort.¹³⁶

¹³⁵ O. Lando, *Kontraktsretten i et europæisk og internationalt perspektiv*, 2005, s. 17

¹³⁶ *Ibid*, s. 17

5 Avslutande kommentarer

I detta kapitel har jag som ambition att besvara min frågeställning; att mot bakgrund av vad olika framstående författare på det avtalsrättsliga området och med det underlag som presenteras i uppsatsen söka svara på huruvida den svenska avtalslagen bör revideras. Detta kommer jag att göra genom resonemang kring ett antal frågor, vilket jag genomför med hjälp av uppsatsens föregående kapitel.

Den första frågan jag ställer mig är om de problem som uppstår i och med dubbla regelverk vid internationell handel, ett för nationell och nordisk handel och ett för internationell handel, är tillräckliga för att revidera den svenska avtalslagen från 1915. Avtalslagen har under 90 års tid fungerat utmärkt och gör det fortfarande. Den har under alla dessa år kompletterats med rättspraxis och doktrin och har på detta sätt utvecklats i takt med samhället. Samhälleliga förhållanden har dock förändrats avsevärt sedan avtalslagens tillkomst och internationell handel har aldrig varit lika viktig för svensk handel som den är idag. I och med Sveriges inträde i EU har gränserna inom Europa suddats ut för svenska företag. Dessutom har globaliseringstendenser medfört att många företag ser hela världen som en potentiell marknad och handel sker ofta och mycket med länder i andra världsdelar. Det är därför viktigt att det finns klara och tydliga regler för att skapa stabilitet i handeln. Visserligen finns internationellt privaträttsliga regler som leder till att antingen köparens eller säljarens lag skall gälla beroende på situationen men det är ofta inte här problemet ligger. Problemet är att det är kostsamt, speciellt för små och medelstora företag att ta reda på vilket lands lag som gäller. Som vi tidigare har sett i uppsatsen kan CISG del II tillämpas på avtalsrättsliga tvister där en part är svensk trots att Sverige gjort en reservation mot denna del.

Det har under de senaste 20 åren framtagits olika internationella avtalsrättsliga alternativ, jag tänker då främst på CISG del II, PECL och Unidroit Principles. Den andra frågan jag ställer mig blir därför om det inte räcker med att parter kan hänvisa till ovanstående regelverk då de genomför handel över gränserna. Kanske räcker det med att det finns några kompletta avtalsrättsliga alternativ som är internationellt accepterade och som parterna kan hänvisa till. På detta vis behöver inte Sverige

revidera den avtalslag som så ofta har ansetts utgöra flaggskeppet för nordiskt rättsligt samarbete. Samtidigt måste man då inse att man inte undkommer de problem som uppstår i och med dubbla regelverk. I meddelandena från kommissionen och Europaparlamentet står att det faktiskt finns ett behov av att harmonisera avtalsrätten i Europa. Olika nationella avtalsrättsliga lagstiftningar innebär att EU:s inre marknad inte fungerar så effektivt som den skulle kunna. Detta har konstaterats trots att CISG del II, PECL, Unidroit Principles och olika typer av standardavtal finns tillgängliga för handelsparter runtom i världen. Behovet av enhetliga avtalsrättsliga regler kommer att bli än större då EU växer i och med nya medlemsstater. Nya medlemsstater innebär fler rättstraditioner och därmed också andra regler gällande avtal.

I föregående kapitel redogjordes för den diskussion som författare på avtalsrättens område står för. Flertalet anser att det är hög tid att revidera den svenska avtalslagen enligt internationella alternativ men samtidigt talas det om att PECL och Unidroit Principles skall användas som utfyllnad av CISG. Att dessa tre regelverk kompletterar varandra torde tyda på en internationell konvergens, det vill säga att dessa regler är att anse som de mest praktiska med tanke på hur de internationella handelsmönstren utvecklats. Mot bakgrund av ovanstående resonemang kan jag sluta mig till åsikten som flertalet författare på avtalsrättens område har, nämligen att det är dags att revidera de svenska avtalsrättsliga principerna enligt internationella alternativ. Om detta innebär att Sverige ratificerar CISG del II eller reviderar avtalslagen enligt PECL eller Unidroit Principles är av mindre betydelse. Det viktiga är att avtalsrätten så långt det är möjligt medför den stabilitet som är essentiell i den internationella handeln.

Referenser

Offentligt tryck

KOM(2001) 398 Om europeisk avtalsrätt.
KOM(2003) 68 En mer samordnad europeisk avtalsrätt.
KOM(2004) 651 Europeisk avtalsrätt och översynen av gemenskapens regelverk: Utvecklingen i framtiden.
KOM(2005) 456 Första årliga lägesrapporten om europeisk avtalsrätt och översynen av gemenskapens regelverk.
O.J.E.C. 2002 C 140E/538 Europaparlamentets resolution om tillnärmning av medlemsstaternas privaträtt.
Proposition 1986/87:128 om internationella köp.

Litteratur

Adlercreutz, Axel, 2002. *Avtalsrätt I*. Tolfte upplagan. Lund.
Adlercreutz, Axel – Hatzidaki-Dahlström, Lea, 2003. *Introduktion till komparativ och internationell avtalsrätt*. Andra upplagan. Lund.
Bernitz, Ulf, 2001. *Standardavtalsrätt*. Sjätte upplagan. Stockholm.
Bernitz, Ulf - Kjellgren, Anders, 2002. *Europarättens grunder*. Andra upplagan. Stockholm.
Gorton, Lars, 1999. *Nationell rätt och internationella köpavtal*. Sjätte upplagan. Lund.
Håstad, Torgny, 2002. ”En europeisk civillag och den nordiska kontraktsrätten”, Det 36:e Nordiska Juristmötet i Helsingfors 15-17 augusti, sid. 340-366.
Lando, Ole, 2005. ”Kontraktsretten i et europæisk og internationalt perspektiv”, sid. 15-26 i Flodgren, Boel – Gorton, Lars – Lindell-Frantz, Eva – Samuelsson, Per (red.) *Avtalslagen 90 år – Aktuell nordisk rättspraxis*. Stockholm.
Lando, Ole – Beale, Hugh, 2000. *Principles of European Contract Law Parts I and II*. Haag.
Lando, Ole – Clive, Eric – Prüm, Andre – Zimmermann, Reinhard, 2003. *Principles of European Contract Law Part III*. Haag.
Lehrberg, Bert, 2004. *Praktisk juridisk metod*. Fjärde upplagan. Uppsala.
Lookofsky, Joseph, 2002. *Understanding the CISG in Scandinavia*. Andra upplagan. Köpenhamn.

Malmström, Å – Agell, A, 2005. *Civilrätt*. Nittonde upplagan. Malmö.

Norström, W. Hanna, 2005. "Globalisering och utrikeshandel", 2005, sid. 36-47.
(hämtad 2005-12-05 från <http://www.svensktnaringsliv.se/Index.asp?PN=138378>)

Ramberg, Christina, 2003. "Ingående av avtal mellan parter från olika länder", s. 26-60 i Svernlöv, Carl (red.) *Internationella avtal – i teori och praktik*. Stockholm.

Ramberg, Christina, 1995. "Internationaliseringen av svensk avtalsrätt – Unidroit Principles of International Commercial Contracts", *Juridisk tidsskrift*, sid. 655-669.

Ramberg, Christina, 2004. "Mot en gemensam europeisk civillagstiftning", *SvJT*, sid. 459-474.

Ramberg, Jan, 1999. "Applicable Rules and Principles in an International Legal Environment", *International Trade Legislation in the Baltic Region* utgiven av Regeringskansliet efter ett seminarium om internationell handel kring Östersjön, sid. 12-18.

Ramberg, Jan, 1999. "Den nordiska avtalsrätten och utvecklingen av en europeisk avtalsrätt", *Det 35:e Nordiska Juristmötet i Oslo 18-20 augusti*, sid. 97-109.

Ramberg, Jan – Herre, Johnny, 2004. *Internationella köplagen (CISG) en kommentar*. Andra upplagan. Göteborg.

Wilhelmsson, Thomas, 2001. "Europeiseringen av privaträtten: För ett fragmenterat utbyte av erfarenheter", *TfR*, sid. 1-32.

Internet

Internationella handelskammaren:

http://www.iccwbo.org/home/news_archives/2005/CISG_SE.asp (2005-09-05)

Uncitral:

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html
(2005-11-04)

Unidroit:

<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/main.htm>
(2005-11-07)

<http://www.unidroit.org/english/presentation/main.htm> (2005-11-29)

The Study Group on a European Civil Code:

www.sgecc.net (2005-12-03)

Övriga källor

Protokoll från ICC meeting on the Scandinavian States' reservations to the United Nations Convention on the International Sale of Goods (CISG)

Herre, Johnny, under föredraget "De nordiska reservationerna beträffande CISG", seminarium "Avtalslagen 90 år" i Lund 25 november 2005

Sisula-Tulokas, Leena, under föredraget "De nordiska reservationerna beträffande CISG", seminarium "Avtalslagen 90 år" i Lund 25 november 2005
Lando, Ole, under föredraget "Europa och avtalsrätten – vägen fram?", seminarium "Avtalslagen 90 år" i Lund 25 november 2005